

Милуника Митровић

ДОВОЉНО ЗА СВЕЛОСТ И СУМЊУ

Петар Матовић: *Из срећне републике*,
Културни центар Новог Сада, 2017.

Уметности нам је потребна да не бисмо пропали од истине.
Ниче

Својим претходним песничким књигама током протекле деценије Петар Матовић (Ужице, 1978) је већ привукао озбиљну пажњу наше критике и читалачке публике, са искораком и на европску сцену, која у његовој поезији препознаје један нови лирски глас као специфичан амалгам савремене светске и најбоље традиције српске поезије од Црњанског па надаље. Поред вансеријског дара и до сада оствареног поетички освежавајућег учинка, на домаћој песничкој сцени овог ствараоца чини посебним и један ненаметљив, самокритично одмерен однос према потреби да се по сваку цену одмах објави оно што се напише, ма се немало шта ново ни вредно певања и мишљења понудити, како често бива.

И ево нас сада, као и раније, пред неочекиваним насловом *Из срећне републике*, Матовићеве најновије књиге песама. Да ли овај наслов симболично-асоцијативно упућује на целину збирке, или је само фрагментарно покрива као провокативни мамац да би помислили на нешто друго или треће, откривамо док покушавамо сажети утиске након склапања њене последње странице. Наднети над неизбежном, епилошком а можда и кључном песмом „Дим и сомот”: *Свети ће остати да лежи између нас и ове хартије неодољено*, увиђамо да је вишезначност наслова оправдана. Из њега, заправо, извире и увире дубоко

у њега свепрожимајућа динамично преплитана нит животне драме и поезије, која меандрира кроз стихове четрдесет песма распоређених у шест циклуса. Некад опорно ангажована, а некад стишана, у контрапункту и кретању споља – унутра, свака од песама садржи лежерну драж стилско-језичке магме Матовићевог писма, сведочећи страсну меру и потрагу за њом. А као свако чудо, поезија букне у ритмовима и сликама снажне метафоричке дубине и лексичког обиља, које изненаде кадрове свакодневне збиље, зебњу у сивилу незнања без обзира на мотивско-тематски, временско-просторни конкретан или само овлаш наговештени оквир. Маркирајући веома различите топове (геополитичке, социјалне, историјске), енергијом дубоке емоције песник им даје животну уверљивост, било пре или после пламена: „Посматрам је с леђа, и то никад неће / сазнати јер сада је далеко од кошмара, / од непоменица: мамим их на себе / као на њу. Благословен је тај ваздух / што је одваја од стварности. У име снова: / обичних, неозначавајућих и лековитих.” („Жена на острву”, циклус *Пре пламена*).

Нису ли ипак „сви рајеви унутарњи”, како рече Маргарет Јурсенар, одакле песнички субјект измештен у тишину собе, кроз бес буке и димних завеса може прецизније да сагледава свет и ехо сопствене душе у њему. Нечујни вапај за изгубљеном невиношћу и топлинама, за смислом речи и свега. Сумња да свет више никада неће бити нам угодни дом, ако је икада и био ишта сем чежња за просторима нежности и среће, или сновидо привиђење у дрхтавици голог бића на промаји. О томе храбро проговара поезија Петра Матовића у збирци *Из срећне републике*, потресно и заводљиво суочавајући лирског јунака са рањивошћу тога расцепа, да би поставио питања о искушењима нове стварности овог века, и овог простора. У ери трауматичних пожара ратова и агресивне тржишне економије, када се ствари духа и душевности сурово одбацују на ивицу маргине, такво певање може бити прворазредна утеха, сведоџба и порука. Докле год се постављају оваква питања, има жеђи за животом и светла у даљини, као моста између света и човека: „данас су стихови потребни да би се / разазнало шта је иза речи, иза свега, / поезија не значи као хлеб или новац / већ морфијум”, не без опорости, читамо већ у уводној песми „Исијавање”.

У песмама које следе нижу се готово веристички прецизно слике са тихим иронијским призвуком, статичне или у покрету, често на порозној граници сна или стварног одласка/повратка. Као да је та расплинутост нужна и болно подастрта жељом за бекством из сумрачних пејзажа руина, карактеристичних за све провинције у транзицији „срећних република”. Као сублимација таквог једног осећања општег стања, издваја се ритам мајсторски сведене експресије у песми „Како нешто нестаје?”. Изостаје очекивани свечарски тон примерен божић-

ном јутру у некој варошици, а искрсава пејзаж сасвим супротно доживљен: „улице и тротоари уски / запречени сметовима вода / улази у обућу као провинција у политички живот”... Да би се атмосфера те „расквасене тоpline развалина удобности” симболички и фактички стопила у оно све што непобитно испарава: „тако нешто нестаје / тако нешто нестаје лако и неосетно”. Таква језа лакоће постојања и нестајања, извире највише из оног новог што ће као последица настајати, и што се указује махом безлично, метално хладно и отуђе-но, на шта се тешко пристаје и са чиме се лако не мири.

Из анксиозности коју појачава нестабилна психолошка релација прошло–садашње и овде–тамо, стихови наредних циклуса ближе песника некој мирнијој обали, уточишту океанске тишине као стваралачке осаме, чистини која може смирити метеж: „Свет у којем / не учествујем бележим кретањем / речи на екрану; / довољне за светлост и сумњу” („Чистине”, циклус *Подељеност*). После свих питања и сумњи, из ретких тренутака повлашћености, освешћује се да поезији, као и љубави, пре свега „треба вера да је могућа”, како казује песма „Метеж”. Меланхоличном бићу скептика ствараоца (без таквих никада није ни било великих песника) неопходна је таква вера. Осећај властитог неиздржа егзистенцијалне и онтолошке језе, код Матовића је увек дубоко присутан као сенка, било у призорима баналне свакодневице, на путовањима, у ретровизору, међу зидовима, пред светлцањем екрана, у залазећем лету... Понекад ни примисао на суицид није му далека, севне изненада као злокобна оштрица, у сећању на бол док слуша одређену музику, или усред лепоте медитеранске умекшаности: „мемла се / шири из лепе успомене” („Као Ганг”). Или у песми „Повратак са тржнице”: „суицидне помисли лепе се / за тебе као влажно лишће за ђонове”. И зато се лирски јунак из свеприсутне еуфорије потрошачке испразноси, враћа *нежности и инјиме*, као свој своме: „Склоњен од олује и мноштва / у приватност, задовољан као у ритуалу / празничног обделавања или испијања чаја / недељом, да бих се примицао сигурније” („Стрепећи од целине”).

Трећи циклус *Нова шржишћа*, фини је прелаз и припрема за стихове наредних мотивских целина *Пре йламена* и *Осийања*, у којима ћемо ишчитавати песме ванредне лепоте, значењски и емотивно веома сложене. Особито ефектна спонка између овог и наредна два циклуса, песма „Свежина”, горко призива поново оно суштинско, што машинизираном свету изобиља забаве и пустоши осаме толико недостаје: „само нам љубави недостаје / као што Кини и Америци нова / недостају тржишта”. Песме у циклусу *Пре йламена*, пре свега су посвећене љубави према жени, коју лирски јунак доживљава као неуатаживу жеђ за бићем нестварним, ближе фасцинацији сна или јаве,

него чулно и реално могућој стварности. А само таква фигура жене, која столује у њему самом, могла би учинити да „изнесемо облачност из ове провинције”. Али благодет такве узајамности и целовитости, као да ће заувек бити осујећена пресном реалношћу и сазнањем, јер: „знамо шта / значи радост социјалне правде / боље државе благостање левице”. И зато остаје препуштена неизвесности виртуелних таласа, сликама где „у дисконекцији замрзне се ехо пољупца” („Webcam”). Свакако, свет дигиталне умрежености подразумева отуђеност и хладноћу, фингирајући електронским честицама блискост, превазилажење раздаљина, етноса, недостајања... Присуство лика драге, која је физички удаљена, само безобзирно подстиче тугу сећањем на тренутке већ минуле среће, на топлину коже и укус изгубљених снова: „Хтео сам да те одведем / у пустињу светлости, где не бисмо се / разазнавали од блештавила. Али те, / море – извило се и вратило у себе / оно највише што смо икад имали” („Испаравање соли”). Али, заправо „где су границе љубави и сиромаштва”, остаје да се разрешава у осипању. Да се враћа успомени на варљива лета и топлине северних мора, виртуелно или стварно приспе на многожуђену Итаку, као бол који се мора завоleti, наместо љубави, наместо ништавила: „Осипао сам се. Као суви снег / са алпских гребена. Као прах црте.” („Прах праху”, циклус *Осипања*) Ипак, нека крхка равнотежа унутарњег и спољашњег хаоса нађе плодотворну благодет у тишини. А писање, и као месечарско самопоздање, увек нешто откине од свога писца, који полази увек изнова ка сакралном тајанству „кретањем речи на екрану”. Јер, нисмо ли проживели уистину само оно што смо записали.

„Немати храбрости за мене је било лишити се поезије”, записано је у песми „О храбрости” из циклуса *Подељеност*, којим Матовић затвара ову књигу још једном подвлачећи свој аутопоетички кредо, пласиран *Из срећне републике* на особито упечатљив начин. Зашто не рећи, у актуелном песништву нашем готово раван једном лепом инциденту. Довољном за *светлост* и *сумњу*. За узбудљиву читалачку авантуру, свакоме коме поезија још може значити – отров и лек у исти мах.